

จิตตปัญญาศึกษา : การศึกษาเพื่อการพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ 21

Contemplative education: education for human development in 21st century

บทความวิชาการ

ปราณี อ่อนศรี*

Pranee Onsri, R.N., M.Sc., Ed.D.*

บทคัดย่อ

จิตตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เน้นการพัฒนาความคิด จิตใจ อารมณ์ภายในตนเองอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง รู้คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ เกิดความรักความเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และสามารถประยุกต์เชื่อมโยงกับศาสตร์ต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างสมดุลและมีคุณค่า ด้วยเหตุนี้ จิตตปัญญาศึกษาจึงเป็นทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติ ที่มีจุดมุ่งหมายให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในระดับต่าง ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงภายในตน การเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร และการเปลี่ยนแปลงภายในสังคม โดยที่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานอย่างลึกซึ้ง โดยจิตตปัญญาศึกษาเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติ ส่วนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงเป็นเป้าหมาย โดยเป็นการขยายจิตสำนึกโดยผ่านกระบวนการเปลี่ยนมุมมองของเรื่องราวต่าง ๆ ในการสัมผัสได้ถึงความรู้สึกได้จิตสำนึก เพื่อพัฒนามนุษย์ ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ นี้ จัดเป็นการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง เพื่อโยงจิตตปัญญาศึกษาสู่ transformative education เพื่อพัฒนามนุษย์

คำสำคัญ : จิตตปัญญาศึกษา, การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง, การพัฒนามนุษย์

Abstract

Contemplative education is a philosophy of higher education that infuses learning with the experience of awareness, insight and compassion for oneself and others through the erudite academic practices of meditation. Contemplative education is both concept and practice that purposes to transformative learning in various level such as self transformation, organizational transformation and social transformation. Transformative learning leads to basic change deeply. Contemplative education helps students know themselves more deeply and engage constructively with others. The goal is not to nurture the solitary contemplative only; it is also to cultivate those act as preparation for compassionate and transformative work in the world. More specifically, the value of contemplative education is measured in students' ability to put their wisdom and insight into practice through creative, helpful and effective action. Conclusion, Contemplative education is concept and practice that goal to transformative learning.

Keywords: Contemplative education, Transformative learning, Human development

Corresponding Author: *พันโทหญิง ดร. อาจารย์พยาบาล ภาควิชาความรู้พื้นฐาน วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก

E-mail: pranos@hotmail.com

ความเป็นมา

จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative education) เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาการตระหนักรู้สำรวจภายในตนเอง (อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ มุมมองต่อชีวิตและโลก) โดยเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงให้คุณค่าในเรื่องการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ และการรับฟังด้วยใจเปิดกว้าง โดยมีเป้าหมาย คือ เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (fundamental) อย่างลึกซึ้งทางความคิดและจิตสำนึกใหม่ เกี่ยวกับตนเองและโลก ส่งผลให้มีการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและมีปัญญา มีความรักความเมตตาต่อสรรพสิ่งซึ่งนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ดีต่อกันในสังคม

จิตตปัญญาศึกษา เริ่มขึ้นที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1974 ณ มหาวิทยาลัยนาโรปะ สหรัฐอเมริกา ก่อตั้งโดย เซอเกียม ตรุงปะ ในประเทศไทย เริ่มมีความสนใจหลักการดำเนินงานและการส่งเสริมแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ และผลสำเร็จที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนตามแนวคิดแบบจิตตปัญญา โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดเสวนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยศึกษาดูงาน การจัดอบรมหลักสูตรระยะสั้น จนกระทั่งเกิดการรวมตัวขยายเป็นภาคีเครือข่ายการเรียนรู้จิตตปัญญาโดยกลุ่มองค์กร สถาบันต่าง ๆ เช่น กลุ่มจิตวิวัฒน์ เสมสิกขาลัย สถาบันขวัญเมือง สถาบันอาศรมศิลป์ สถาบันการศึกษาสัตยาไส ส่วนในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยได้มีระบบการศึกษาแบบจิตตปัญญาศึกษาอย่างเป็นทางการขึ้นครั้งแรก เมื่อปี 2549 คือ ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล และต่อมาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มีการจัดตั้งศูนย์วิจัยและการพัฒนาจิตตปัญญาศึกษา คณะครุศาสตร์ เช่นกัน

ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว สภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีการแข่งขันกันมากขึ้นทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้านนอกที่ให้ความสำคัญทางด้านวัตถุ มากกว่าการเรียนรู้ด้านในที่ให้มีความสำคัญทางด้านจิตใจ คุณธรรมจริยธรรมถูกสอนในรูปแบบของเนื้อหาวิชา ผู้เรียนไม่ได้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตส่งผลให้วัฒนธรรมอันดีงามถูกละเลย ในภาวะที่สังคมไทยเป็นเช่นนี้ การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาด้านในด้วยจิตตปัญญาศึกษาจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการวางพื้นฐานด้านจิตใจและกระบวนการที่คนใหม่ที่เป็นองค์รวมอย่างแท้จริง โดยเน้นการส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ให้เข้าถึงความดี ความงาม และความจริง ที่จะสามารถช่วยให้คนในสังคมดำรงชีวิตและ

กระทำการต่าง ๆ ด้วยจิตสำนึกที่ดีงามและมีความรับผิดชอบ และร่วมกันนำพาสังคมไทยไปสู่ความสุขที่แท้จริง ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดจากปัญญา ความตระหนักรู้ และความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ (ประเวศ วะสี, 2550, วิจักขณ์ พานิช, 2550, ธนา นิลชัยโกวิท, 2550)

แนวคิดที่ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อยกระดับจิตใจและปัญญาของมนุษย์ จึงเป็นที่มาของจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative education) ซึ่งเป็นชื่อวิชาที่นักศึกษาระดับแนวหน้าของโลกกำลังให้ความสนใจอย่างยิ่ง เพราะเป็นวิชาที่สามารถแก้ปัญหาในเรื่องการเรียนรู้ของมนุษย์อย่างได้ผล เนื่องจากปัญหาของมนุษย์ที่พบเห็นอยู่เสมอ คือบางครั้งคนเก่งอาจตัดสินใจทำอะไรลงไปโดยหลงลืมแง่มุมของจริยธรรม หรือคนมีจริยธรรมอาจขาดศิลปะในการทำงานให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม เราจะเห็นได้ว่าแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มุ่งเน้นสร้างกระบวนการต่อชีวิตและความเป็นมนุษย์ เน้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ภายในตน ความเมตตา และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม การพัฒนาจิตและการฝึกปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนเกิดปัญญาที่แท้จริง (สุมน อมรวิวัฒน์, 2549, ธนา นิลชัยโกวิท, 2551)

จิตตปัญญาศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษาทุกระดับ ควรทำความเข้าใจ เห็นคุณค่า และส่งเสริมการเรียนรู้ในแนวนี้นี้ให้มากที่สุด เพื่อจะช่วยให้มีการพัฒนามนุษย์ให้เกิดปัญญาสูงขึ้นอย่างแท้จริง (ประเวศ วะสี, 2550) มีกระบวนการได้มาซึ่งความรู้ 3 ลักษณะ คือการฟังอย่างลึกซึ้ง การน้อมสูใจอย่างใคร่ครวญและการเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (วิจักขณ์ พานิช, 2550) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความตระหนักรู้และการเรียนรู้มิติโลกด้านใน ให้คุณค่าในเรื่องการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญผ่านกระบวนการ กิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ การนั่งสงบอยู่กับตนเอง การเจริญสติภาวนา การสะท้อนคิด สนทนาสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง กิจกรรมอาสาสมัคร ศิลปะดนตรี รวมถึงพิธีกรรมทางศาสนา ส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและมีปัญญา มีความรักความเมตตาต่อตนเองและสรรพสิ่งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งและเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ

กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative education) มีรากฐานจากแนวคิดเรื่องไตรยางค์แห่งการเรียนรู้ (ประเวศ วะสี, 2554) ได้แก่

1. การเรียนรู้ในฐานะวัฒนธรรมเพื่อการทำเป็น คือเอาวิถีชีวิตร่วมกันเป็นตัวตั้ง ไม่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง

2. การเรียนรู้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อการคิดเป็น คือใช้เหตุผลวิเคราะห์สังเคราะห์ให้สิ่งที่รับรู้กลายเป็นความรู้ที่คมชัดลึกยิ่งขึ้น

3. การเรียนรู้ด้วยจิตตปัญญาศึกษา เพื่อความรู้แจ้ง คือการศึกษาจากการดูจิตของตนเองแล้วเกิดปัญญา โดยมีเป้าหมายหลักให้ผู้เรียนตื่นรู้ เกิดจิตสำนึกใหม่ เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง (Individual transformation) เปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ เพื่อเป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในองค์กร (Organization transformation) ทำให้คนในองค์กร และชุมชน เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของกันและกันอย่างลึกซึ้ง จนเชื่อมประสานเป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทางสังคม (Social transformation) เพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติอย่างแท้จริง

จุดมุ่งหมายของกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา (ประเวศ วะสี, 2554)

1. การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง ได้แก่ การเกิดความรู้ ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น และสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้ง และสอดคล้องกับความเป็นจริง เกิดความรัก ความเมตตา ความอ่อนน้อมถ่อมตน

2. การเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด คือ ความจริง ความดี ความงาม และนำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมและโลก

ปรัชญาพื้นฐานของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา (ประเวศ วะสี, 2554)

1. ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ (humanistic value) คือ เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง มีความจริง ความดี และความงามในตนเอง การจัดกระบวนการเรียนรู้ จึงไม่ใช่การ “สอน” แต่เป็นการสร้างเงื่อนไขให้ศักยภาพภายในที่มีอยู่แล้วสามารถพัฒนาขึ้น เพื่อให้เกิดการเติบโตจากภายใน

2. ภาวะทศนองค์รวม (holistic paradigm) คือ ทศณะที่มองเห็นว่าธรรมชาติ สรรพสิ่ง คือ การเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้การปฏิบัติต่อสรรพสิ่งไม่แยกส่วนจากชีวิต ด้วยทศณะที่มองเห็นว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่ง และสรรพสิ่งเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ ไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางสรรพสิ่ง เน้นความเป็นหนึ่งเดียวระหว่าง การเปลี่ยนแปลงตนเองและการเปลี่ยนแปลงโลก

หลักการพื้นฐานของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา (โครงการเอกสารวิชาการ การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552)

1. การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือการเข้าสู่ภาวะจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้แล้วสามารถนำจิตดังกล่าวไปใช้ใคร่ครวญในด้านพุทธิปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Interpersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal)

2. ความรัก ความเมตตา (Compassion) คือ การสร้างบรรยากาศของความรัก ความเมตตา ความไว้วางใจ การเข้าใจ และการยอมรับ รวมทั้งการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน บนฐานของความมั่นใจในศักยภาพของความเป็นมนุษย์

3. การเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) คือ การบูรณาการการเรียนรู้ในแง่มุมต่าง ๆ ให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวม เชื่อมโยงกับชีวิตและสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติอย่างแท้จริง

4. การเผชิญความจริง (Confrontating reality) คือการเปิดโอกาสและสร้างเงื่อนไขให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการได้เผชิญความจริง 2 ด้านคือ ความเป็นจริงในตนเอง และการเผชิญกับสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างไปจากกรอบความเคยชินเดิมของตน กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในแง่มุมใหม่

5. ความต่อเนื่อง (Continuity) ความต่อเนื่องของกระบวนการ เป็นสิ่งสำคัญของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพราะการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานมักเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่สะสมที่จะช่วยสร้างเงื่อนไขภายในให้พร้อมที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น

6. ความมุ่งมั่น (Commitment) ความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการนำสิ่งที่ได้รับมาสู่ใจของผู้ร่วมกระบวนการและนำเอากระบวนการไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานภายในตนเองอย่างต่อเนื่อง การสร้างแรงบันดาลใจ ปลุกเร้าให้เกิดพลังความมุ่งมั่น ความรัก ความเมตตา

7. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) สิ่งสำคัญของกระบวนการจิตตปัญญาคือความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ค่อย ๆ ก่อตัวจากกระบวนการอบรม และคลี่คลายมาเป็นองค์ประกอบหลักของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในกลุ่ม ความสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา โดยมีเหตุผลในแง่มุมต่าง ๆ 4 ประการ คือ 1. เป็นพื้นที่ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งบน

พื้นฐานของการยอมรับซึ่งกันและกัน 2. เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เกิดมุมมอง ความรู้สึก และแง่มุมความเป็นจริงที่แตกต่างกันออกไป 3. ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกกลุ่ม และ 4. ความรู้สึกเป็นชุมชนที่มีเป้าหมาย ความสนใจและอุดมการณ์ร่วมกัน

จิตตปัญญาศึกษากับการศึกษาทางการพยาบาล

การจัดการเรียนการสอนในวิชาชีพพยาบาลต้องมีความสมดุลระหว่างศาสตร์ทางวิชาชีพกับชีวิตและจิตใจ รวมทั้งให้บริการสุขภาพด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ โดยประยุกต์เอาปรัชญาพื้นฐานเรื่อง “ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์” และ “กระบวนการทัศน์แบบองค์รวม” มาใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ 1) ใช้การเข้าถึงความจริง ความงาม ความดี ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์เองเป็นแกน 2) เป็นการจัดการเรียนรู้แบบองค์รวมเพื่อพัฒนามนุษย์อย่างสมดุล ทั้งกาย ใจ และความคิด เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงจากภายนอกสู่ภายใน และจากภายในสู่ภายนอก สำหรับคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มี 4 ด้าน คือ 1 ความตระหนักรู้ในตนเอง 2. ความเมตตา กรุณา 3. ด้านจิตสาธารณะ และ 4. ด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (พลวัต วุฒิประจักษ์, 2554)

ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นการมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในตนเองและเกิดสำนึกเพื่อส่วนรวม โดยใช้หลักการพื้นฐาน ตามที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการเรียนรู้ของจิตตปัญญาศึกษาจึงต้องเริ่มด้วยการพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมและความสมดุลจากภายในจิตใจให้มีความรู้สึกนึกคิดที่ละเอียดอ่อน อ่อนโยน ทั้งต่อตัวเอง ผู้อื่น และธรรมชาติ ต่อยอดเป็นกระบวนการคิดและทักษะทางปัญญาที่เห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกอย่างลึกซึ้ง มีพลังอำนาจในทางสร้างสรรค์ แบ่งปันความรักความเมตตาต่อบุคคลที่กำลังประสบกับความทุกข์ทั้งกาย ใจ และจิตวิญญาณ (โครงการเอกสารวิชาการการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552)

แนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนนั้น การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาก็มีความจำเป็นในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ ดังนั้นการสอดแทรกกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนการสอนจะนำไปสู่การบูรณาการอย่างสมบูรณ์ จิตตปัญญาศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาความเป็นมนุษย์ ด้วยการปลูกฝังความตระหนักรู้ในตน

ความเมตตา และจิตสำนึกต่อส่วนรวม เน้นการนำปรัชญาและศาสนาธรรมมาพัฒนาจิต ฝึกปฏิบัติจนมีสติและเกิดปัญญาเพียงพอที่จะสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคมได้ จากการศึกษาของ ปราณี อ่อนศรี และคณะ (2556) ใช้หลักในการจัดกิจกรรมพิจารณาตามหลักจิตตปัญญา 7 ตามที่กล่าวมาแล้วนำมาประยุกต์ใช้ซึ่งกิจกรรมหลักที่นิยมใช้พัฒนาทางจิตตปัญญาศึกษา ได้แก่ กิจกรรมสุนทรียศิลป์ กิจกรรมโยคะ กิจกรรมสุนทรียสนทนา กิจกรรมผ่อนคลายตระหนักรู้ และกิจกรรมการสะท้อนคิด (โคทม อาริยา, ปาริชาติ สุวรรณบุบผา, และ แสงแข ชมภูมิ่ง. 2550, ปาริชาติ สุวรรณบุบผา. 2548, วิศิษฐ์ วังวิญญู. 2548, Bohm, David. 1996, Burns, Sarah & Bulman, Chris. 2000, จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร, 2550)

ปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ทางการศึกษาแพทย์และพยาบาล มีการศึกษาวิจัยมากขึ้น ตามที่ วณาพร วัฒนกุล และ ศิรินาถ ตงศิริ (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสอนวิชาเวชศาสตร์ครอบครัวแก่นิสิตคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา พบว่า นิสิตเข้าใจเนื้อหาวิธีการดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวมได้อย่างลึกซึ้ง มีความเข้าใจพื้นที่ด้านในของตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งต่อการเข้าใจผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่มีความเจ็บป่วยในทุกมิติ ทำให้กระบวนการรักษาเป็นไปด้วยไม่ตรีจิต เอื้ออาทร มีความเมตตา กรุณาต่อกัน และจากการศึกษาของ ศิริรัตน์ จำปีเรือง (2556) ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับนักศึกษาพยาบาลโดยใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา พบว่า การนำสุนทรียสนทนาไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของมนุษย์บนพื้นฐานของความเชื่อมั่น ไว้วางใจต่อกัน เคารพในความเท่าเทียมและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งเหมาะกับวิชาชีพพยาบาลเป็นอย่างยิ่ง

บทสรุป

จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองโดยการพัฒนาจากด้านใน ได้แก่ จิตและการคิด ด้วยการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลาย เป็นกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformational Learning) เป็นการเรียนรู้ผ่านการศึกษาร่วมกับประสบการณ์ของบุคคล ช่วยยกระดับ

คุณค่าความดีงาม เสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีความสุข และทำให้เกิดความฉลาดในด้านต่าง ๆ ดังนั้น การพัฒนาบัณฑิตควรพัฒนาด้วยรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย เป็นบัณฑิตที่มีความคิดลึกซึ้ง มีทักษะทางปัญญาและวิชาชีพตลอดจนมีกลยุทธ์การสอนให้เหมาะกับการพัฒนาผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 สามารถบูรณาการการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขต่อมวลมนุษยชาติในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- โครงการเอกสารวิชาการการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. (2552). *จิตตปัญญาศึกษา คืออะไร*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โคทม อาริยา, ปาริชาติ สุวรรณบุบผา, และ แสงแข ชมภูมิ่ง. (2550). *सानเสวนา : การฟังและการสื่อสารด้วยเมตตาเพื่อปัญญาและสันติสุข*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิรัฐกาล พงศ์ภาคเชียร. (2550). *การวิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย*. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (พัฒนศึกษา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์. (2551). *การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและจิตตปัญญาศึกษา Transformative Learning and Contemplative Education*. ใน จิตตปัญญาศึกษา : การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประเวศ วะสี. (2550). *ระบบการเรียนรู้ใหม่ไปให้พ้นวิกฤตแห่งยุคสมัย*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
- ประเวศ วะสี. (2550). *วิถีมุขยในศตวรรษที่ 21 : ศูนย์ หนึ่งแก้ว*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือวิชาการจิตตปัญญา.
- ประเวศ วะสี. (2554). *ระบบการศึกษาที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปราณี อ่อนศรี และคณะ. (2556). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนิสิตระดับอุดมศึกษา*. รวมบทความประชุมวิชาการประจำปีจิตตปัญญาศึกษา ครั้งที่ 5 : ภาวะผู้นำ จิตวิญญาน และการพัฒนามนุษย์.
- (พิมพ์ครั้งที่ 1). นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปาริชาติ สุวรรณบุบผา. (2548). *सानเสวนาเป็นสันติวิธีได้หรือไม่. ใน สันติวิธีจากมุมมองศาสนา*. วาริญา ภาวภูตานนท์ มหาสารคาม, (บรรณาธิการ). นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปราณี อ่อนศรี, สายสมร เฉลยกิตติ. (2556). *การจัดการเรียนรู้ทางการพยาบาลเพื่อสร้างความสุข : บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน*. *วารสารพยาบาลทหารบก*. 14(1) : 8-16.
- พลวัต วุฒิประจักษ์ และ มาเรียม นิลพันธุ์. (2554), มกราคม - มิถุนายน). *การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาครูเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์*. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*. 2 (2) : 150-162.
- วนาพร วัฒนกุล และ ศิรินาถ ตงศิริ (2556). *การสอนวิชาเวชศาสตร์ครอบครัวแก่นิสิตคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา*. รวมบทความประชุมวิชาการประจำปีจิตตปัญญาศึกษา ครั้งที่ 5 : ภาวะผู้นำ จิตวิญญาน และการพัฒนามนุษย์. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิจักขณ์ พานิช. (2550). *การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ: การศึกษาดั่งเส้นทางแสวงหาทางจิตวิญญาน*. กรุงเทพฯ. สวนเงินมีมา.
- วิศิษฐ์ วัชวิญญู. (2548). *สุนทรียสนทนา*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
- ศิริรัตน์ จำปีเรือง (2556). *การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับนักศึกษาพยาบาลโดยใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา*. รวมบทความประชุมวิชาการประจำปีจิตตปัญญาศึกษา ครั้งที่ 5 : ภาวะผู้นำ จิตวิญญาน และการพัฒนามนุษย์. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2549). *บทบาทของสถาบันการศึกษาต่อการพัฒนาจิตใจ*. กรุงเทพฯ: เจริญผล.
- Bohm, David. (1996). *On Dialogue*. London: Routledge.
- Burns, Sarah & Bulman, Chris. (2000). *Reflective practice in nursing: The Growth of the Professional Practitioner*. United Kingdom: Blackwell Science.